

Motion till riksdagen 2025/26:4142

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2025/26:246 Skärpta regler för unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2025/26:246.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med en ny proposition med förslag om att påföljden ungdomsövervakning skärps, att regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps samt att gränsen för när bevistalan ska väckas sänks, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition att straffbarhetsåldern sänks till 13 år för allvarliga brott under en period om fem år. Vidare föreslås förändringar av ungdomsreduktionen som avskaffas helt för unga myndiga och minskas för barn under 18 år. Vidare föreslås straffmaximum höjas till fängelse i 18 år för lagöverträdare under 18 år. Påföljden ungdomsövervakning skärps och regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps. Syftet med regeringens förslag är att säkerställa att lagstiftningen möter det behov som föranleds av barns och ungas brottsutveckling samt för att upprätthålla det straffrättsliga systemets trovärdighet och legitimitet. Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 2 augusti 2026.

Vänsterpartiets ställningstagande

Regeringen bortser från forskningen

Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag om att påföljden ungdomsövervakning skärps, att regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps och att gränsen för när bevistalan ska väckas sänks. Däremot avslår vi bl.a.

förslagen om sänkt straffbarhetsålder och förändrad ungdomsreduktion. Samtliga dessa förslag ökar repressionsnivån mot barn och unga, vilket saknar stöd i forskningen. Vi redogör närmare för våra invändningar nedan.

Påföljdssystemets åldersgränser och den särreglering som följer av ålder avseende straffmätning och påföljdsväl ser ut som de gör av mycket goda skäl. Vänsterpartiet vill särskilt understryka vikten av att den särställning barn har inom påföljdssystemet inte får urvattnas. Vi ser däremot behov av nya ungdomspåföljder och är inte främmande för att det införs fler sådana som kan komplettera de redan befintliga. Vi har inte heller något emot ökad kontroll av barn och unga som begått allvarliga brott. Förutsättningen är givetvis att de metoder och påföljder som införs är rättssäkra, särskilt anpassade för barn och unga och har ett tydligt behandlingsinriktat innehåll. Vi anser även att det återfallsförebyggande arbetet gentemot unga lagöverträdare bör förstärkas. Vidare måste nyrekryteringen av barn och unga in i kriminalitet stoppas. Att barn lockas in i kriminalitet är ett bevis för att samhället misslyckats med att skydda och stödja dessa barn.

Unga personer under 18 år som begår brott är i första hand barn med behov av stöd, skydd och långsiktiga sociala insatser. Forskning visar att ungdomars hjärnor inte är färdigutvecklade, särskilt när det gäller impulskontroll och konsekvenstänkande. Redan utredaren i den statliga utredningen (SOU 2018:85) som såg över frågan om avskaffandet av straffrabatten för unga myndiga vid vissa brott, drog slutsatsen att det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Utredningen hänvisar till att resultat från den mest aktuella hjärnforskningen, utvecklingspsykologin och kriminologin bara går att tolka som ett stöd för att behålla ett hänsynstagande till gärningspersoners unga ålder. Straffsystemet för unga har därför traditionellt vilat på vård och rehabilitering framför repression. Att införa barnfängelse riskerar att frångå denna grundläggande princip. En omfattande internationell och nationell forskning visar att frihetsberövande för unga inte per automatik leder till minskad återfallsrisk. Tvärtom finns det belägg för att institutionsmiljöer kan förstärka kriminella identiteter och fördjupa psykisk ohälsa och marginalisering. Tidöregeringens politik riskerar därför att bli kontraproduktiv. Forskningen visar också att faktorer som en fungerande skolgång, trygga vuxenrelationer, stöd i vardagslivet och tidiga insatser för barn i riskmiljöer hänger ihop med minskad risk för att barn hamnar i kriminalitet.

Regeringen bortser från Lagrådet

Lagrådet avstyrker förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för vissa brott. Lagrådet skriver i sitt yttrande att beredningen av förslaget inte uppfyller grundlagens krav, eftersom viktiga delar som påverkar förslagets innebörd har lagts fram separat och därför inte kunnat bedömas samlat av remissinstanserna. Lagrådet anser också att förslaget inte uppnår sina syften, såsom att motverka ungdomsbrottslighet, stärka samhällsskyddet eller ge upprättelse till brottsoffer. I stället finns en risk att brottsligheten flyttas ned till ännu yngre barn. Förslaget kan dessutom strida mot regeringsformen och barnkonventionen, bl.a. eftersom frihetsberövande av barn ska vara en sista utväg och ske under särskilda barnanpassade former. Lagrådet pekar även på praktiska problem, såsom ökad risk för felaktiga frihetsberövanden av barn. De avstyrker även förslaget om minskad ungdomsreduktion eftersom det hänger ihop med andra straff-

skärpningsförslag som inte ingått i beredningsunderlaget, vilket innebär att grundlagens beredningskrav inte är uppfyllt.

Regeringen bortser från remissinstanserna

Sänkt straffbarhetsålder

Remissinstansernas kritik mot förslaget om sänkt straffmyndighetsålder är omfattande. Det är både anmärkningsvärt och oroväckande att regeringen går vidare med förslaget om sänkt straffmyndighetsålder när det kritiseras så kraftfullt. Regeringen går dessutom ännu längre än utredningen SOU 2025:11 som föreslår en straffbarhetsålder på 14 år.

En övervägande majoritet av remissinstanserna avstyrker eller har invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Barnens rätt i samhället (Bris), Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Karlstads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), länsstyrelserna i Dalarnas, Kalmar, Skånes och Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Rädda Barnen, Saco genom Akademikerförbundet SSR, Statens institutionsstyrelse (Sis), Statens skolverk, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt.¹

Remissinstansernas kritik bygger främst på forskning som visar att barn har sämre impulskontroll och svårare att överblicka konsekvenser än äldre ungdomar och vuxna. Många menar att det saknas belegg för att en sänkning skulle minska den grova brottsligheten och att risken för återfall i stället kan öka. Flera varnar också för att kriminella nätverk kan börja utnyttja ännu yngre barn. Remissinstanserna lyfter dessutom att den föreslagna modellen kan göra rättssystemet mindre förutsebart och svårare att förstå. Vidare bör barn som begår grova brott i första hand mötas med sociala, rehabiliterande och förebyggande insatser snarare än straff. Flera remissinstanser tar upp den sänkning av straffbarhetsåldern från 15 till 14 år som under en period prövades i Danmark. Eftersom sänkningen ökade risken för återfall ändrade Danmark sedan tillbaka till en straffbarhetsålder på 15 år.

Redan i dag är det möjligt att döma barn i åldern 15–17 år till fängelse om det föreligger synnerliga skäl som att brottet är mycket allvarligt. Om riksdagens majoritet, i strid med en mängd tunga remissinstanser och forskningen, väljer att sänka straffbarhetsåldern kommer fler väldigt unga barn att fängslas. Detta strider mot FN:s barnkonvention, som sedan 2020 är svensk lag. Enligt konventionen ska frihetsberövande av barn vara en sista utväg och användas under så kort tid som möjligt. Dessutom riskerar det nu aktuella förslaget tillsammans med regeringens barnfängelser att bana väg för en grupp mycket unga barn som tidigt blir livsstilskriminella. Vidare kommer sannolikt ännu fler och ännu yngre barn att groomas in i kriminalitet när de kriminella gängen söker vidare efter nya utförare. Detta för in samhället på ett sluttande plan och ytterligare sänkningar av straffbarhetsåldern ligger nära till hands om

¹ För en utförlig redovisning av remissinstansernas kritik hänvisas till s. 76–82 prop. 2025/26:246.

Tidöregeringen får fortsätta att styra Sverige. Vänsterpartiet vill att gängledarna ska få kännbara fängelsestraff, inte de barn som utnyttjas för att utföra sprängningar och skjutningar. Barnen är både offer och förövare samtidigt, vilket måste tydliggöras både i lagstiftningen och vid hanteringen av dem. I motion 2025/25:132 har vi i stället för barnfängelse föreslagit att maxtiden för den slutna ungdomsvården förlängs.

Förändringar av ungdomsreduktionen m.m.

Strafftiderna för barn och unga har ökat kraftigt och fortsätter att öka. Medelstrafftiden, exklusive livstidsdömda utan angiven strafftid, för påbörjade fängelseverkställigheter av unga under 2024 var 887 dagar. Det är en ökning med nästan 140 dagar jämfört med 2023. Under 2024 hade 33 procent av unga som påbörjade en fängelseverkställighet en strafftid på ett år eller kortare, jämfört med 28 procent 2023. När det gäller jämförelsevis längre strafftider, två år eller längre, har andelen ökat från 49 till 51 procent under samma period. I det översta intervallet, tio år eller längre, inklusive livstidsdömda, har antalet ökat från 12 till 33 personer (Kriminalvård och statistik, 2024).

Ökningen av strafftider bland unga bedöms till stor del kunna förklaras av lagändringen om slopad ungdomsrabatt för myndiga vid allvarlig brottslighet, som trädde i kraft den 2 januari 2022. Ändringen innebar att unga lagöverträdare i åldern 18–20 inte längre får reducerat straff på grund av sin ålder vid brott med fängelse i lägst ett år eller mer. I likhet med flera remissinstanser såg Vänsterpartiet risken för att ändringen skulle leda till ökad nyrekrytering av ännu yngre barn in i kriminalitet, vilket nu visar sig ha blivit konsekvensen. Vi lyfte också remissinstansers oro för att förslaget skulle medföra en indirekt höjning av repressionsnivån även för barn i åldern 15–17 år genom att praxis för omyndiga lagöverträdarens påföljder skulle förskjutas i mer repressiv riktning för att parera tröskeeffekter vid 18-årsdagen (prop. 2021/22:17, mot. 2021/22:3657). Vår oro har tyvärr besannats och lagändringen har efter en HD-dom fått till följd att det i dag sitter barn under 18 år dömda till långa fängelsestraff på klass 1-anstalter tillsammans med livstidsdömda män.² Denna utveckling gör att det är ytterst ansvarslöst av regeringen att nu föreslå ökad repression mot barn och unga.

Att ta bort ungdomsreduktionen helt för unga myndiga kommer att leda till att även mindre allvarlig brottslighet, utan samband med gängkriminalitet, ska bestraffas fullt ut. Effekterna av det nu aktuella förslaget måste också ses sammantaget med regeringens förslag om skärpning av ett femtiotal straffskalor (prop. 2025/26:218), vilka omfattar brott som inte alltid har samband med kriminella gäng. Justitiekanslern (JK) påminner i sitt remissvar om att den dåvarande regeringen i propositionen om slopad ungdomsrabatt för myndiga vid allvarlig brottslighet, bedömde att skälen för särbehandling vid straffmätningen fortfarande vägde över när det gäller brottslighet av mindre allvarligt slag och att man då ville undvika onödiga repressionsökningar. JK anser att det inte har anförts några övertygande skäl för varför denna bedömning inte längre gör sig gällande. Att minska ungdomsreduktionen för barn under 18 år kommer också att leda till en ökad repressionsnivå även för mindre allvarliga brott utan samband med gängkriminalitet. Även här måste regeringens övriga förslag om höjda straff beaktas. Även regeringens förslag om att höja straffmaximum för brott som någon har begått innan hen fyllt 18 år till fängelse i 18 år framstår som en förskjutning i den straffrättsliga synen på barn som

² Högsta domstolens dom mål: B 6596–24 2025-03-25.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hd-fastslar-mangarig-fangelsedom-mot-16-aring>.

inte är motiverad. Flera remissinstanser ifrågasätter förslaget förenlighet med barnkonventionen. Vi kan, i likhet med flera remissinstanser, inte se behovet av att öka repressionen mot unga personer, i synnerhet inte för brott som saknar samband med gängkriminalitet, vilket är den typ av brottslighet som regeringen säger sig vilja bekämpa.

Sammanfattningsvis bör riksdagen avslå proposition 2025/26:246. Detta bör riksdagen besluta. Riksdagen bör ställa sig bakom att regeringen ska återkomma med förslag som innebär att påföljden ungdomsövervakning skärps, att regleringen vid misshandling av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps och att gränsen för när bevisstället ska väckas sänks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Människohandel med barn i kriminella nätverk

Människohandel med barn innebär att någon rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person under 18 år i syfte att hen ska exploateras i en situation som innebär nödläge för den utsatte. Sverige har enligt barnkonventionen en skyldighet att genomföra omfattande åtgärder för att förhindra handel med barn och att skydda barn från alla former av våld och utnyttjande.

Vänsterpartiet föreslog i samband med regeringens förslag om att göra det straffbart att involvera personer under 18 år i brott eller brottslig verksamhet, att i stället utvidga straffbestämmelsen om människoexploatering i 4 kap. 1 b § BrB så att den även omfattar exploatering i brottslig verksamhet. Detta för att tydliggöra att barn ofta är både brottsoffer och misstänkta för brott samtidigt (mot. 2022/23:2333).

Den nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM) som är placerad vid Jämställdhetsmyndigheten har publicerat en årsrapport där det bl.a. framgår att rättsväsendets arbete mot människohandel generellt brister. Få fall av misstänkt människohandel anmäls och ännu färre ärenden leder till utredningar och domar. Trots att barn groomas till att begå brott kopplas involveringen i kriminella nätverk sällan ihop med människohandel. Många gånger saknas även ett barnrättsperspektiv i arbetet.

NSPM konstaterar att människohandels- och barnrättsperspektivet bör stärkas i de uppdrag som rör barn och unga i kriminella nätverk. Kunskapen behöver även fördjupas gällande kopplingen mellan rekrytering till kriminella nätverk och barn och ungas egen utsatthet för våld i nära relation, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Med anledning av detta rekommenderar NSPM att Brottsförebyggande rådet bl.a. bör få i uppdrag att öka kunskapen om människohandel av barn i kriminella nätverk.³

Gudrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Tony Haddou (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

³ Den nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM), Jämställdhetsmyndigheten, Arbeta mot prostitution och människohandel i Sverige 2024. Rapport 2025:11.

Håkan Svenneling (V)

Jessica Wetterling (V)